Ekslibris

Prof. Dr. Hasip Pektaş

İstanbul Ekslibris Derneği

Ekslibris

Prof. Dr. Hasip Pektaş

Ekslibris, kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları üzerinde adlarının ve değişik konularda resimlerin yer aldığı küçük boyutlu özgün yapıtlardır. Kitabın kartviziti ya da tapusudur. Kitap sahibini tanıtır, onu yüceltir ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarır. Sözcük olarak "...'nın kitaplığından" veya "...'nın kütüphanesine ait" anlamına gelir.

Ekslibris, önemli bir iletişim aracıdır. Sanatı, insanın elleri arasına, kitapların iç kapağına kadar taşımakta, dokunabilecek kadar yakınlaştırmakta, onun büyüleyici sıcaklığını hissettirmektedir. Ülkeler ve sanatçılar arasındaki ilişkileri artırmakta; sanatçı, koleksiyoncu dayanışmasını pekiştirmektedir.

Ekslibris nedir, ekslibrisin tarihi gelişimi, Türkiye'de ekslibris, mühürler/damga, ekslibris koleksiyonculuğu, yarışmalar, dernekler, müzeler, yayınlar, ekslibris tasarımı, erotik ekslibris, ekslibris ve tipografi, deneysel ekslibris, ekslibris üretim teknikleri, baskı sembolleri, sıkça sorulan sorular, dünyadaki ekslibris dernekleri gibi konular yanında özgün örneklerin de yer aldığı bilgilendirici bir kitap.

ISBN 978-605-61489-5-8

ISBN **978-605-61489-3-4**

Ekslibris

Hasip Pektaş

© İED, 2025

Kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında Hasip Pektaş'ın yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, Kasım 1996, İstanbul
2. Baskı, Ankara Ekslibris Derneği, Kasım 2003, Ankara
3. Baskı, İstanbul Ekslibris Derneği, Ekim 2014, İstanbul
4. Baskı, İstanbul Ekslibris Derneği, Kasım 2017, İstanbul
5. Baskı, İstanbul Ekslibris Derneği, Ocak 2025, İstanbul

Kapak ve sayfa tasarımı: Hasip Pektaş **www.hasippektas.com**

Baskı: Carmen Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Litros Yolu Sok. 1NB No: 2-4B /127
34025 Zeytinburnu/istanbul Tel: 0212 493 48 93
https://carmenkutu.com
Sertifika: 494735

İstanbul Ekslibris Derneği (İED)
Altunizade, Mahir İz Cad. 45
34662 Üsküdar-İstanbul
www.aed.org.tr
exlibrist.net/index.php/exlibrist
www.instagram.com/ekslibris.tr
www.facebook.com/groups/5881049786
www.linkedin.com/company/103218008

İç Kağıt: 130 gr mat kuşe
Kapak: 350 gr mat kuşe

İçindekiler

Önsöz	7
Giriş	9
Ekslibris Nedir?	11
Ekslibrisin Tarihi Gelişimi	13
Türkiye'de Ekslibris	29
Mühür / Damga	35
Ekslibris Koleksiyonculuğu	39
Ekslibris Yarışmaları	47
Dernekler, Müzeler, Yayınlar	51
Tasarım ve Uygulama	57
Erotik Ekslibris	63
Ekslibris ve Tipografi	69
Deneysel Ekslibris	73
Ekslibris Eğitimi	77
Ekslibris Üretim Teknikleri	81
Ekslibris Baskı Sembolleri	87
Sıkça Sorulan Sorular	93
Özgün Ekslibris Örnekleri	99
Dünyadaki Ekslibris Dernekleri	137
Kaynakça	149
Özgeçmiş	160

Önsöz

Ekslibrisi ilk defa 1984 yılında Belçika Sint-Niklaas Ekslibris Müzesi'nin organize ettiği ekslibris yarışmasına katılınca tanıdım. Ne olduğunu, işlevini, kısa tarihçesini yarışma jürisi başkanı, koleksiyoncu yazar Luc Van den Briele'den öğrendim. Katalog gelince yarışmaya ekslibris diye küçük bir baskıresim yapıp yolladığımı anladım. Aldığım sanat ve tasarım eğitimine uygun olması nedeniyle bu disipline çok ilgi duydum ve 40 yıldır bu sanata kendimi adadım.

Türkiye'de ekslibris var mıydı, yaygın olarak kullanılıyor muydu bunları da öğrenmem gerekiyordu. Milli Kütüphane, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Boğaziçi Ünv. Kütüphanesi, Üsküdar Amerikan Koleji Kütüphanesi *(Resim 3)*, Eskişehir Anadolu Ünv. Kütüphanesi, Bilkent Ünv. Kütüphanesi, Yapı Kredi Bankası Kütüphanesi, Basın Müzesi, Dil Tarih Coğrafya Fak. Kütüphanesi, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi, sahaflar ve özel kütüphanelerde incelemeler yaptım. Bazı kitapların iç kapaklarında gördüğüm örnekleri kitapta paylaştım. Ayrıca ekslibrisin işlevini bilen Ömer M. Koç, Enis Batur, Güven Turan, Semavi Eyice *(Resim 2)*, Hüseyin Avni Başman, Mesut Ilgım ve Gündağ Kayaoğlu gibi kitap tutkunu kişilerin ve Pandora gibi bazı yayınevlerinin adlarına ekslibris yaptırdıklarına gördüm.

1993 yılında Maastricht'de katıldığım bir bienalden sonra merak ettiğim ekslibris müzesini görebilmek için Belçika'ya, Sint-Niklaas'a gittim. Çok etkilendiğim bu müzede ekslibrisler, kutulara konmuş ve üzerlerine sanatçıların isimleri yazılıp ülkelerine göre tasnif edilmişlerdi. Örneğin Çekoslovakya'nın rafında altmıştan fazla ekslibris kutusu vardı. Türkiye'ye ait kutuyu incelediğimde içim burkuldu. Neden sadece; Murteza Fidan, Devabil Kara, Hasip Pektaş ve Fedail Yılmaz'a ait birer tane çalışma vardı? Niçin bize ait kutular dolusu ekslibris yoktu? İşte o gün bu sanatın ülkemizde de

yaygınlaşması için çaba göstermem gerektiğine karar verdim. Yıllar sonra 2005 ve 2007 yıllarında aynı müzede yapılan yarışmalarda Türkiye'den %47 katılım olması, on yıl önceki üzüntümü biraz hafifletmişti. Bu yarışmalarda birincilik ödüllerini ülkemiz gençlerinin alması ise beni çok sevindirip umutlandırmıştı. Bugüne kadar 5 Uluslararası Ekslibris Yarışmasını organize etmek, 33. FISAE Uluslararası Ekslibris Kongresini gerçekleştirmek, 2025 yılında 6. yarışmayı ve 2. kongreyi yapmayı planlamak, ülkemiz adına gurur verici olsa gerek. Hele de bu yarışmalara gelen 17.000'e yakın ekslibris koleksiyonuyla dünyadaki 10 müzeden birini İstanbul'da kurmak, değerli bir çaba değil mi?

Her geçen gün ekslibrise ilgi duyanların, adına ekslibris yaptıranların sayısının artması, ekslibris konusunda onlarca lisansüstü tezin yapılması, özellikle de sanat ve tasarım eğitimi verilen kurumlarda hocaların öğrencilerine ekslibris yaptırmaları, gençlerin ise bu sanatı benimseyip özgün ekslibrisler tasarlamaları, hele de çeşitli yarışmalarda ödüller almaları bu mayanın tuttuğunu göstermez mi?

1996 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından birinci baskısı yapılan *"Ex-libris"* kitabımın bir ilk olduğu ve bu alandaki gereksinimi önemli ölçüde karşıladığına inanıyorum. Birinci baskısı iki yılda tükenen kitabın derneğimizin katkılarıyla 2003'te ikinci, 2014'te üçüncü ve 2017'de dördüncü baskıları yapıldı. İlginin bu kadar arttığı günümüzde beşinci baskının yapılması kaçınılmazdı. Derneğimizin yönetim kurulu üyesi de olan meslektaşım Salih Apaydın'ın ilgi ve katkılarıyla gerçekleşen beşinci baskının geliri öncekiler gibi İstanbul Ekslibris Derneği'ne kalacaktır. Derneği yaşatmalıyız.

Kitapta ekslibrisin tarihçesi ve Türkiye'deki oluşumu yanında ekslibris koleksiyonculuğuna, ekslibris tasarımına, tekniklere, yarışmalara, derneklere, yayınlara ve diğer konulara yer verildi.

Geçen bu süre içinde ekslibris hakkında kapsamlı yazılar yazıldı, araştırmalar yapıldı. Bunlardan *"Erotik Ekslibris", "Ekslibris ve Tipografi"*, *"Deneysel Ekslibris"* , *"Ekslibris Eğitimi"* konularına ve özgün örneklere de yer verildi. Yayınlar bölümüne ekslibris örneklerine, bilgi ve belgelere ulaşma fırsatı veren internet adresleri, dünyadaki dernekler de eklendi.

Yapılan 5 uluslararası ekslibris yarışmasına gönderilen ekslibrisler ile değişik yayınlardan ve koleksiyonlardan seçilmiş ekslibris örnekleri ile kitabın yeni baskısı zenginleştirildi. *"Ekslibris"* kitabının, ekslibris sanatına gönül verenlere katkı sağlamasını diliyorum.

Giriş

Bir sahafa, eski kitapçıya gittiğinizde, kitapların iç kapağına yapıştırılmış küçük boyutlu baskıresimlere rastlayabilirsiniz. Bu resimler, o kitapları biraz daha kıymetli, biraz daha çekici kılar. Meraklıları sadece bu küçük resimler için bile o kitapları satın alırlar. Bu küçük çalışmalara sadece eski kitapçılardaki kitapların içinde değil, kitapseverlerin kitaplarında, kitabevlerinde de rastlamak mümkündür.

Ekslibris, önemli bir iletişim aracıdır, bir bilgilendirme objesidir. Sanatı, insanın elleri arasına, kitapların iç kapağına kadar taşımakta, dokunabilecek kadar yakınlaştırmakta, onun büyüleyici sıcaklığını hissettirmektedir. Ülkeler ve sanatçılar arasındaki ilişkileri artırmakta; sanatçı, koleksiyoncu dayanışmasını pekiştirmektedir.

Avrupa ülkelerinde, Rusya'da, Çin'de, Japonya'da ve diğer ülkelerde ekslibrise ilgi duyan sanatçı ve koleksiyoncu sayısı çok fazladır. Bu ilgi, kurulan derneklerle, yapılan yarışmalarla ve açılan sergilerle pekişmektedir. Bu kültüre sahip olan ülkelerde yüzbinlerce ekslibrisin yer aldığı müzeler kurulmakta ve meraklıları tarafından biriktirilmektedir.

Küçük bir koleksiyon ile de olsa ülkemizde bir ekslibris müzesinin kurulması, ekslibrisin görünür olması, geleceğe yönelik umutlarımızı güçlendirmektedir. Bu kitap, ülkemizde ekslibrisin daha çok tanınmasına, yaygınlaşmasına, ekslibris sanatçılarının, tasarımcılarının yetişmesine, ekslibris meraklılarının, koleksiyoncularının oluşmasına katkı sağlamak, yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Sanatçıların, tasarımcıların, eğitimcilerin, koleksiyoncuların, kitapseverlerin, kitapçıların, eleştirmenlerin, eğitim kurumlarının, basın-yayın kuruluşlarının, kütüphanelerin; özellikle de kültür ve

sanattan sorumlu kurumların bu sanat dalına olan ilgilerinin artarak devam etmesi önemli bir beklentimizdir.

Ekslibrisin özünde paylaşım vardır. Paylaşıldıkça da çoğalacaktır. Sanatla çoğalmak, onunla büyümek, bireylerin kendisiyle barışık ve mutlu yaşamasına katkı sağladığı gibi dünya barışına da katkı sağlayacaktır. Ülkelerin gelişmişliği kültür ve sanata verdikleri önemle ölçülmektedir. Bizim sorumluluğumuz ise, ülkemizi çağdaş uygarlıklar düzeyine çıkarmak için üzerimize düşeni yapmaktır.

Resim 4. Ekslibris kitabın iç kapağına yapıştırılırsa işlevini yerine getirir.
Ekslibris: Lukasz Cywicki, Polonya, X3, (100 x 90 mm), 2013